

УДК 620.179.112.017

**ОСНОВНІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ МЕТОДИ
ДЛЯ ТРИБОТЕХНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

А.М. Євдокимова, доктор техн. наук, **Р.А. Кропивко**, студент магістратури
Одеський державний аграрний університет

Наведено основні типи установок для проведення випробувань на тертя й зношування. Приділено увагу методиці здійснення експериментів для створення ідентичних умов односпрямованого й знакозмінного тертя.

Ключові слова: тертя, зношування, установки, методики, реверс.

Вступ. У теперішній час накопичений великий досвід проведення випробувань на тертя й зношування [1-3]. Залежно від конкретних завдань застосовуються різні схеми вузлів тертя, подання про які дає рис.1 [4]. Існують типові машини тертя, що випускають більше менш серійно. Схеми вузлів тертя таких типових машин показані в табл. 1.

Проблема. Здавалося б, що варто тільки вибрати відповідну машину тертя й питання про її застосування в експерименті вирішений, однак на практиці не завжди це здійснено.

Мета досліджень. Однієї із причин є їхня дорожнеча, а іншої - не повна відповідність бажаним конструктивним особливостям і можливостям для проведення експериментів. Тому на практиці часто використовуються машини або установки тертя власних конструкцій і виготовлення.

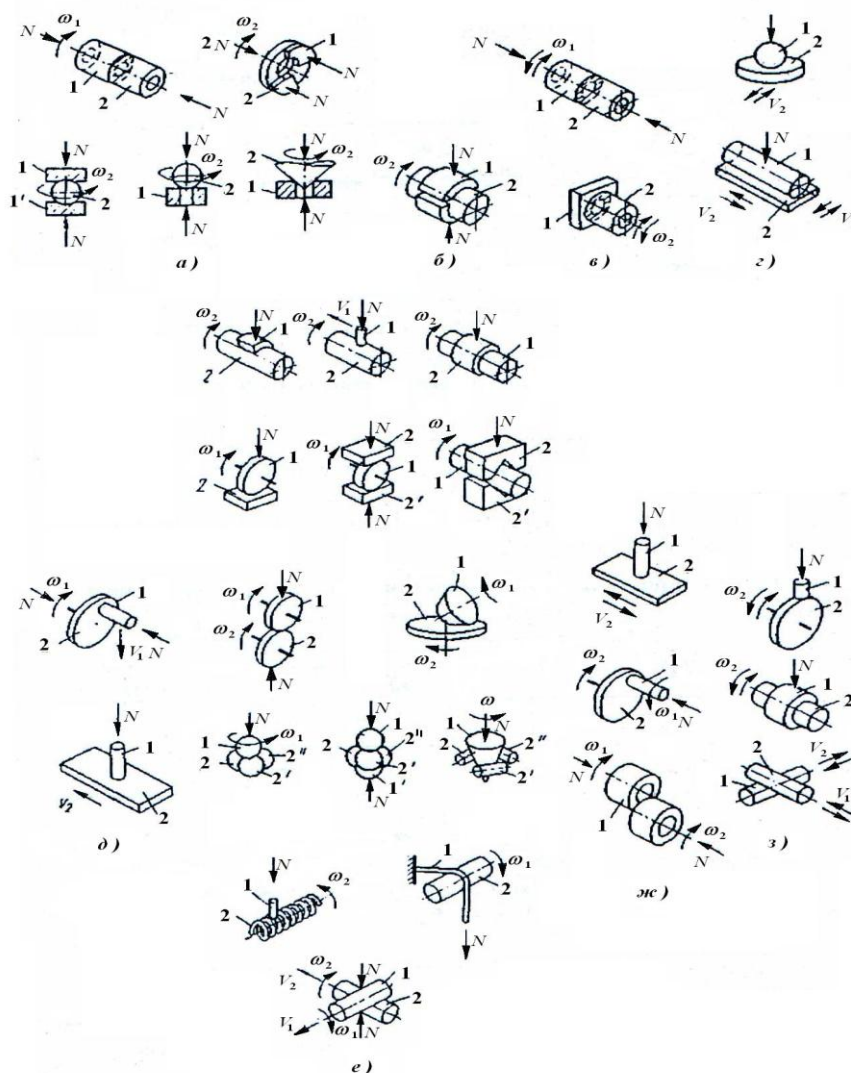
Результати досліджень. Для проведення експериментів нами застосовувалися установки тертя, що дозволяють випробовувати циліндричні зразки у вигляді «млинчиків» по їхній торцевій поверхні, а також у вигляді кілець по їх циліндричній зовнішній поверхні. Це було зручно у всіх випадках:

по-перше, у лабораторії існували установки для проведення досліджень;

по-друге, на них можна було здійснювати порівнянні умови реверсивного й односпрямованого тертя, що дозволяло на основі отриманих результатів розраховувати відносини зношування реверсивного тертя до зношування при односпрямованому ковзанні.

Ідентичність умов тертя, крім реверсивності, створювалася шляхом застосування елементарних циклів. У кожен такий цикл входили: розгін під навантаженням від нульової швидкості до прийнятої, робоче ковзання, і вибіг до повної зупинки шпинделя машини. Потім такий елементарний цикл повторювався в ту або іншу сторону залежно від необхідності одержання односпрямованого або реверсивного тертя. Число таких елементарних циклів було парним й однаковим для односпрямованого або реверсивного тертя й автоматично задавалося по тривалості й числу спеціальним пультом

керування, до складу якого входили налаштовані реле часу, пускачі й лічильники. Подання про такий програмний пульт дає рис. 2.

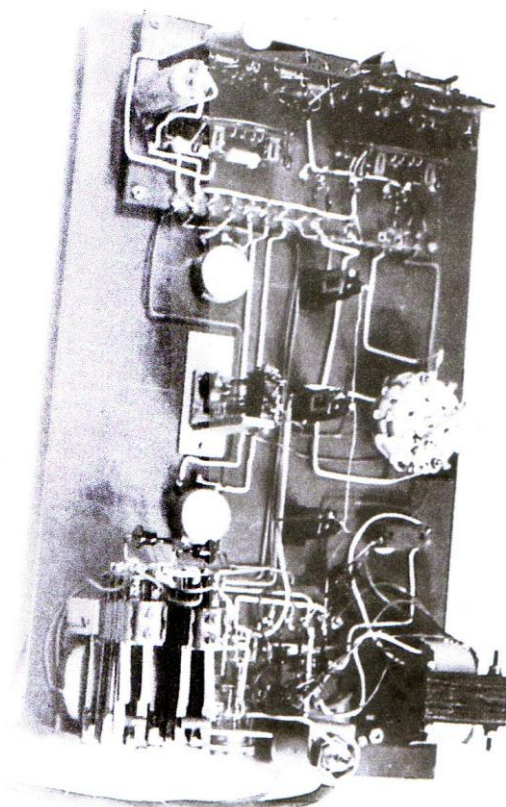
Рис. 1. Схеми вузлів тертя.

Загальний вид торцевої машини тертя, виконаної на базі настільного свердлильного верстата, показаний на рис. 3. Механізм осьової подачі шпинделя оснащений важелями й навішенням для вантажів, що створюють нормальне навантаження зразків у вигляді «млинчиків». На підставі верстата закріплений спеціально виконана склянка, у якій заливається масло. Ця склянка має усередині самоустановлювальний зразок-пристрій, у вигляді пружної мембрани, кульки й короткого шпинделя із двома штирями для установки нижнього зразка. Сама склянка змонтована в підшипниковому пристрої й може вільно повертатися навколо своєї осі. Для сприйняття крутного моменту є розрізане пружне кільце, упори й індикатор годинного типу. У деяких дослідженнях застосовувалися тензометричні датчики, наклеєні на пружне кільце. Як видно з рис. 3 склянка оснащена додатково важільною системою, що дозволяє здійснити піджим твердого змащення через центр нижнього зразка. Після певного часу випробувань обидва зразки - верхній обертовий і нижній нерухомий, але самоустановлювальний по

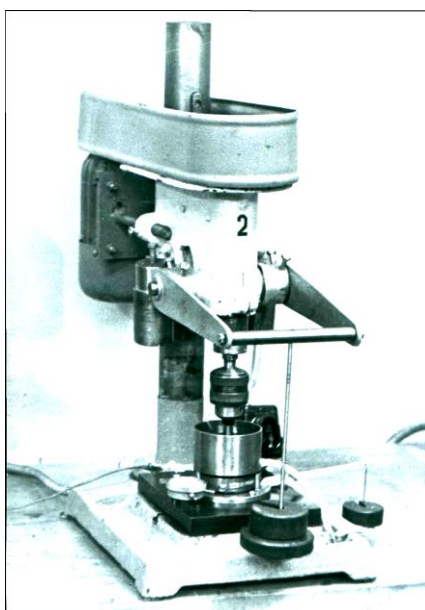
верхньому, зважувалися на вагах АДВ-200. При цьому записувалися дані по температурі масла й моменту тертя. Крім досліджень на зношування зразків проводилися визначення максимального навантаження, що передавала заїданню пари тертя. Для цього із самого початку експерименту східчасто поступово через кожні 10-15 хвилин тертя збільшували нормальне навантаження на парі тертя й записували температуру й момент тертя. Експерименти припиняли при температурі 100° С або раніше при наявності заїдання, що відзначалося по моменті тертя.

Таблиця 1. Типові машини тертя.

Тип	Схема вузла тертя	Призначення
МІ-1М (схема а, б) СМЦ-2 (схема а, б, в) УМТ-1(схема в)		Моделювання фрикційних сполучень з вищими кінематичними парами (зубчасті колеса, колесо-рейка, підшипники кочення й ін.)
МПИ-1 МПИ-2		Випробування пластмас на зношування по свіжому сліді при наявності абразиву
МДП-1 (схема а) УМТ (схема а, б)		Дослідження тертя й зношування матеріалів при $K_{B3} \rightarrow 0$ стосовно до важконавантажених сполучень
МФТ-1(схема б)		Визначення фрикційної теплостійкості матеріалів
МАСТ-1 (схема в, з) ЧШМ-3 (схема в)		Випробування масел за ДСТ 9490-60 при нормальній і підвищеній температурі, визначення температурної стійкості граничних масляних шарів для оцінки зношування матеріалів
МПТ-1		Дослідження тертя металів при зворотно-поступальному ковзанні в умовах нормальних і підвищених температурах
Х4-Б		Дослідження стійкості матеріалів у режимі мікрорізання

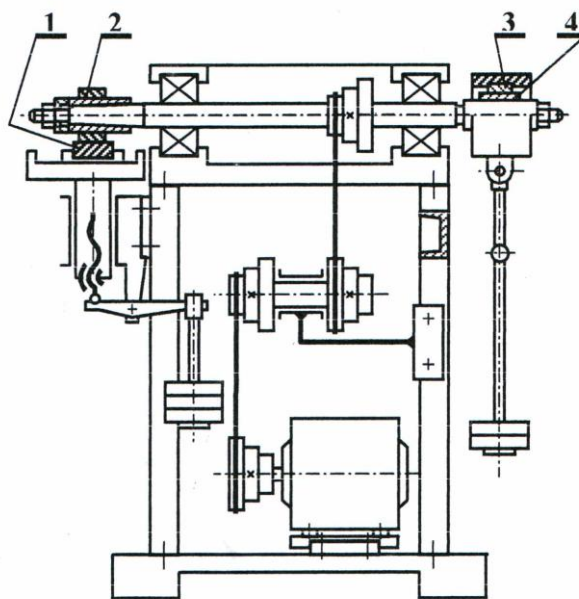
Рис. 2. Програмний пульт

Рис. 3. Загальний вид торцевої машини тертя.

Такі дослідження дозволяли швидко визначати здатність пари сприймати нормальне навантаження. А тому що експерименти проводили при однакових умовах реверсивного й однобічного тертя, то вони давали можливість оцінити вплив знакозмінного деформування поверхневих шарів на їх триботехнічні властивості. Важливе місце в проведенні досліджень

займала підготовка зразків з покриттями. Тому що використалися різні покриття, то для їхнього нанесення застосовувалися різні технології. Їхній опис виділений у відповідні параграфи, що виявилось зручніше для викладу матеріалу. Крім зразків «млинчиків» застосовувалися зразки у вигляді втулок і кілець із тертям по зовнішній поверхні. Дослідження проводилися на установці, описаній в роботі [1], що дозволяла, міняючи пристосування, здійснювати випробування різних контртіл. Загальний вид такої установки показаний на рис. 4.

Рис. 4. Установа тертя:

1 - нерухомий зразок; 2 - кільце; 3 - вкладиш; 4 - втулка

Циліндричний зразок-втулка або кільце (ліворуч на малюнку) закріплюється в цанговому патроні на шпинделі установки. Нормальне навантаження здійснюється за допомогою спеціальної підвіски або через важіль і рухливу панель. Необхідність установки кільцевих зразків 50x50x15мм продиктована умовами експериментів для визначення внутрішніх напружень. При цьому маса втулок або кілець була в межах 100-150 грам, що дозволяло їх зважувати на аналітичних вагах АДВ-200 з точністю до 10^{-4} грама.

Висновки. Для проведення експериментів оцінені можливості й застосовані відомі методи й установки, як стандартні, так й оригінальні. Виконано короткий опис відомих методів і раніше розроблених засобів. Однак ряд застосовуваних методів і технологій намічено викладати у відповідних параграфах, що, на наш погляд, раціонально. Описано застосовані методи планування експериментів й обробки даних, а також наведені погрішності вимірів для різних методів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хрущев М.М., Бабичев М.А. Исследования изнашивания металлов. – М: Изд. АН.СССР, 1960.- 360 с.

2. Трение, изнашивание и смазка. Справ. Т 1, 2 под редакц. И.В. Крагельского тД.В. Алисина. М: Машиностроение. 1978,- 380 с.
3. Гаркунов Д.Н. Триботехника.-М:- Одесса, Интерпринт, 2011.- 632 с.

ОСНОВНЫЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЕ МЕТОДЫ ДЛЯ ТРИБОТЕХНИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Евдокимова А.Н. , Кропивко Р.А.

Ключевые слова: трение, износ, установки, методики, реверс.

Резюме

Приведены основные типы установок для проведения испытаний на трение и износ. Уделено внимание методике осуществления экспериментов для создания идентичных условий однонаправленного и знакопеременного трения.

THE BASIC EXPERIMENTAL METHODS FOR TRIBOTECHNICHESKY RESEARCHES

Evdokimova A.N., Kropivko R.A.

Key words: a friction, deterioration, installations, techniques, a backspacing.

Summary

The basic types of installations for carrying out of tests for a friction and deterioration are resulted. The attention is paid to a technique of realisation of experiments for creation of identical conditions of an unidirectional and sign-variable friction.